

Valstybės finansinės paramos įtaka ūkininkų pelnui

Straipsnyje įvertinta valstybės finansinės paramos formų: gamybos subsidijų, investicinės paramos ir paramos žinių sklaidai įtaka Lietuvos ūkininkų pelnui. Straipsnyje daroma prielaida, kad vietoje tiesioginės paramos – gamybos subsidijų ir investicinės paramos – ūkininkų ūkiams būtų efektyvesnė parama žinių sklaidai.

Raktiniai žodžiai: Valstybės parama, žemės ūkis, konkurencingumas, ūkininkų ūkiai, gamybos subsidijos, investicinė parama.

In the article the influence of government's financial support funds (manufacture subsidies, investment support and support to knowledge spread) on Lithuanian farmers' profits is evaluated. In the article it is assumed that instead of direct support, i.e., manufacture subsidies and investment support, the support to knowledge spread would be more efficient to the farmers.

Keywords: Government support, agriculture, competitive ability, farms, production subsidies, investment support.

JEL Classifications: Q18/M21/H25/H32

Įvadas

Nors valstybės intervencijos ir paramos verslui problematika yra plačiai nagrinėjama, iki šiol nėra nustatyta, kaip skiriama finansinė parama įtakoja remiamą verslą.

Straipsnio tikslas – įvertinti finansinės paramos žemės ūkiui įtaką Lietuvos ūkininkų ūkių pelno augimui.

Siekiant šio tikslo, iškelti tokie **uždaviniai**:

1. Susisteminti ekonomikos teorijų atstovų požiūrį į valstybės paramą verslui.
2. Nustatyti Lietuvos ūkininkų ūkių pelno priklausomybę nuo valstybės finansinės paramos.

Tyrimo **objektas** – Lietuvos ūkininkų ūkiai.

Tyrimo laikotarpis–2000–2005 m. (pasirinktas dėl to, kad vėliau ūkininkų pelnui pradėjo daryti didelę įtaką kiti veiksniai, tai yra, buvo spartus BVP augimas visuose sektoriuose, dar vėliau kainas pradėjo įtakoti infliacija).

Tyrime **taikyti metodai**. Siekiant parodyti skirtingus mokslininkų požiūrius į valstybės paramą, straipsnyje remtasi sistetine ir palyginamąja mokslinės literatūros analize. Tyrimui atlikti taikyti šie metodai: koreliacinė (paramos įtaka konkurencingumui) ir scenarijų analizė (scenarijus be paramos ir su parama), loginis

Edmundas JASINSKAS – socialinių mokslų daktaras, Vilniaus universiteto Kauno humanitarinio fakulteto lektorius. Adresas: Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas.

Žaneta SIMANAVIČIENĖ – profesorė, habilituota daktarė, Kauno Technologijos universiteto Ekonomikos ir vadybos fakulteto Įmonių ekonomikos katedros vedėja. Adresas: Kęstučio 8, LT-44320 Kaunas. Tel. (37) 30 05 89. El. paštas: zaneta.simanaviciene@ktu.lt

abstrahavimo metodas (vertinant paramos naudos persiskirstymą).

Valstybės finansinės paramos aspektai ekonomikos teorijose

Net ir neigiamai vertinant paramą, būtina atsižvelgti į paramos teikimą įtakojančius aspektus.

Pirmasis priklausomybės nuo kitų valstybių sprendimo aspektas. Paprastai vienos valstybės priimami ekonominiai sprendimai yra susiję su kitų valstybių sprendimais. Atskiroms šalims remiant žemės ūkį, iškyla uždavinys, ar remti verslą, kuriu lygiu tai daryti, ar visai neremti.

Antrasis racionalumo aspektas. Jo negalima atsisakyti, nes ES struktūrinių fondų paramos didžiąją dalį (75 %) sudaro ES lėšos. Tokioje situacijoje paramos atsisakyti būtų neracionalu, nes finansinės injekcijos atitektų kitoms šalims.

Trečiasis aspektas yra žmonių motyvacinės prielaidos, susietos su ES parama. Nors žmogaus motyvacija neakcentuojama neoklasikinėje teorijoje, aprašančioje individo elgesį, tačiau D. C. North (2003)

atkreipia dėmesį, kad preferencijos labai skiriasi nuo motyvacijos, įsitikinimų bei kultūros. Daugelis nusiviltų valstybine valdžia, jei ji prieš stojimą į ES kalbėjusi apie ES paramos privalumus, nustotų ją teikti verslui.

Dėl šių paminėtų trijų aspektų negalima atsisakyti finansinės paramos ūkininkų ūkiams, o reikia ieškoti tinkamiausios jos formos iš galimų (gamybos subsidijos, investicinė parama ir parama žinių sklaidai). Prieš vertinant paramą tikslinga apžvelgti atskirų mokyklų argumentus už ir prieš paramą verslui (žr. 1 ir 2 lenteles).

Iš ekonomikos mokyklų, pozityviai vertinančių paramą, išskirtinos šios: merkantilstai, keinsistai, institucionalistai bei darnaus vystymosi ir žinių ekonomikos koncepcijos. Nors jos ir labai skirtingos, t. y. skiriasi taikomi tyrimo metodai, tačiau jų metodologiją sieja vienas bendras bruožas – metodologinė pozicija ekonomiką vertinti visuminiu požiūriu (visuomenė grupuojama į tam tikras stambesnes grupes negu atskiras individas, pvz., kapitalistai ir t.t.). Žiūrint iš šios pozicijos ir vertinant ekonomiką makrolygiu, mok-

1 lentelė

Ekonomikos mokyklų, pozityviai vertinančių valstybės paramą verslui, charakteristika

Ekonomikos mokyklos	Argumentai	Tikslai	Kritika
Merkantilstai	Paternalistiniai	Ginami prekybinio kapitalo interesai	Išteklų užšaldymas
Keinsistai	Visuminės paklausos užtikrinimas	Rinkos ribotumo sprendimai, susiję su verslo ciklais ir monopolijomis	Vartojimą apsprendžia valstybė, kurios sprendimai irgi iracionalūs. Per didelis vartojimas tik gilina verslo ciklus
Institucionalistai	Moksliskai pagrįstos gamybos organizavimas	Konkurencinės struktūros išlaikymas	Išteklų užšaldymas, valstybinės valdžios iracionalumas
Darnaus vystymosi koncepcija	Rinkos nedarnus vystymasis	Esamos ir būsimų kartų interesų suderinimas	Kompensavimo gamtai apskaičiavimo sudėtingumas ir šalies konkurencingumo praradimo grėsmė
Žinių ekonomikos koncepcija	Konkurencingumo užtikrinimas	Žinių kapitalo augimas	Iracionalus sprendimai, pasirenkant remtinus tyrimus

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

2 lentelė

Ekonomikos mokyklų, negatyviai vertinančių valstybės paramą verslui, charakteristika

Ekonomikos mokyklos	Argumentai	Tikslai	Kritika
Klasikai	Laisvos rinkos mechanizmo efektyvumas	Ginami vartotojai	Tobulos rinkos konkurencijos modelio nebuvimas
Neoklasikai	Dalinis tikėjimas į rinkos savireguliaciją ir kartu dalinis rinkos ribotumo pripažinimas	Rinkos ribotumo sprendimai susiję su visuomenės gerovės maksimizavimu, išorės efektais, monopolijomis, viešosiomis gėrybėmis	Nuosavybės teisių nepaisymas, visuomenės gerovės apskaičiavimo neteisingumas, racionalių sprendimų nebuvimas
Neoinstitucionalistai	Rinkos ribotumai atsiranda dėl nuosavybės teisių neapibrėžtumo	Ginamos efektyvios institucijos	Abejojama galimybe apibrėžti nuosavybės teises, sprendžiant išorės efektų klausimą
Neoaustrai	Rinkos ribotumai atsiranda dėl rinkos ribojimų	Ginamas verslininkas	Abejojama rinkos mechanizmo tobulumu

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

slininkai dažniausiai prieidavo išvadą, kad intervencija, o kartu ir valstybės parama, yra tinkamas būdas spręsti ekonomines problemas.

Pozityviai valstybės paramą verslui vertinančių ekonomikos mokyklų argumentai iš pirmo žvilgsnio taip pat yra labai skirtingi, skiriasi ir jų išskiriami paramos tikslai, pvz. savų gamintojų rėmimas, rinkos ribotumo problemų sprendimas. Rinkos ribotumai siejami su verslo ciklais, monopolijomis, nedarnaus vystymosi, žinių kapitalo kaupimo, informacijos asimetrijos, visuomenės gerovės, išorės efektų problemomis.

Visai kitokias išvadas (žr. 2 lentelę) dėl paramos pateikia teorijos, naudojančios individualistinę poziciją. Tiesa, su tam tikromis išimtimis. Klasikai naudojo labiau visuminę poziciją (žemdirbiai, kapitalistai, darbuotojai), tačiau buvo pirmieji, neigiamai vertinę intervencionizmą ir paramą verslui. Labai dviprasmišką vertinimo poziciją užima ir neoklasikai, kurių pozicija yra artima vidurio keliui, t. y. pripažįsta rinkos vertybes ir kartu dėl tam tikrų tikslų, kurie sietini su rinkos ribotumais, siūlo intervenciją. Pačių neoklasikų stovykloje nėra vieningo sutarimo, pvz.,

V. Pareto (1971) nepritarė intervencijai, kai tuo tarpu kiti neoklasikai L. Walras (2003), D. Campbell (2000), A. C. Pigou, (1932) teigiamai vertino valstybės intervenciją ir paramą. Iš neoklasikų išsiskyrė neoaustrių mokykla L. Mises'as (1963, 1981), F. Hayek'as (2002a, 2002b, 1998, 1967), M. Rothbard'as (2004, 2000, 1993), J. Buchanan'as (1979), kurie, kaip ir neoinstitucionalistai R. Coase (1995), H. A. Simon (1955), negatyviai ir nuosekliai vertina valstybės paramą verslui. Organizacijos ir institucijos yra priemonės žmonių tikslams pasiekti, o ne atskirai egzistuojantys junginiai. Taigi individualūs žmonės savo siekius įgyvendina per institucijas, o pačius siekius veikia įvairios ideologijos bei motyvacijos (kurios apima ne tik pelno maksimizavimą, bet įvairius motyvus, tarp kurių įmanomi ir altruistiniai poreikiai).

Apribojimų teorija (Goldratt, 2002a, 2002b, 2003), panašiai kaip ir neoinstitucionalistinė, akcentuoja transakcijos kaštus, ypač naujų partnerių suradimo arba prisijungimo prie kitos grandinės kaštus. Šią išvalgą anksčiau pateikė neoinstitucionalistai. Jie pastebėjo (Coase, 1995; Simon, 1955), kad jei sandoriai nesikar-

toja, tai padidėja kontraktų transakcijos kaštai bei oportunistinis agentų elgesys. Remiantis žaidimų teorija (North, 2003), juos sumažinti galima, jei vyksta kartotinis žaidimas, t. y. tarp agentų egzistuoja nuolatiniai partnerystės ryšiai. Apribojimo teorija (Goldratt, 2003) eina toliau ta prasme, kad ji pabrėžia partnerių verslo sėkmės priklausomybę. Tačiau dažniausiai agentų derybinė jėga nėra vienoda ir, jei valstybė remia silpnesnius verslininkus, tai nereiškia, kad paramos nauda atiteks būtent tam verslui, kurį ji skatina. Pavyzdžiui, remiant ūkininkus, jiems teikiamos paramos sąskaita gali didėti tiek perdirbėjų (mažinant supirkimo kainas), tiek žaliavų tiekėjų (didinant žaliavų ar išteklių kainas) nauda. Todėl parama nebus tinkama, jei ji nepasieks savo adresato – „butelio kakliuko“ (angl. *bottle neck*). Teigiama, kad sujungus įmones į grandinę, pralaidumas arba pelnas grandinėje (šakoje) padidės tik praplėtus silpniausios grandies galimybes.

Taigi vertinant paramos priemones labai svarbu tampa, ar nauda lieka tam verslui, kuriam ji ir skiriama. Kaip tik šiuo aspektu nėra atlikta nuodugnių tyrimų. Manytina, kad nauda gali būti išreikšta pelnu. Niekas neabejoja, kad pajamos dėl paramos gali padidėti, bet dėl paramos gali didėti ir verslininkų (ūkininkų) išlaidos bei taip persiskirstyti nauda kitiems rinkos dalyviams.

Gamybos subsidijų, investicinės paramos ir žinių sklaidos įtaka pelnui

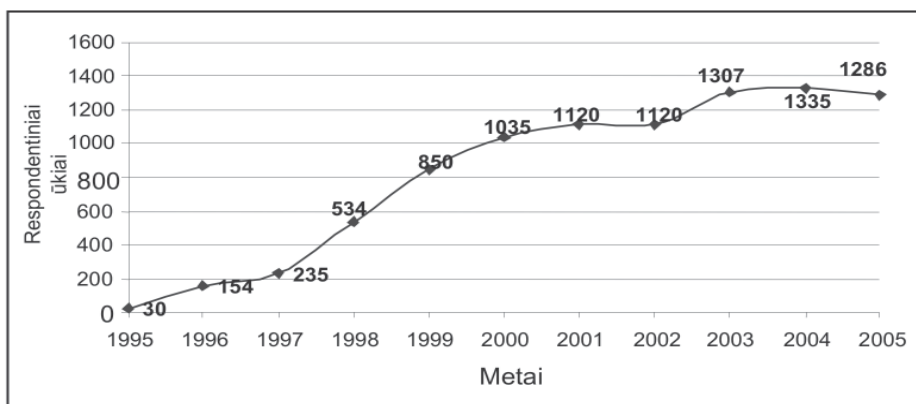
Pagrindiniai duomenys, kuriais remtasi vertinant paramos priemonių įtaką ūkininkų pelnui, buvo **Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys**.

Ūkininkų ūkių veiklos rezultatų tyrimai ir ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) kūrimo darbai Lietuvoje pradedo maždaug prieš dešimtmetį, suaktyvėjus buhalterinės apskaitos diegimo procesams ūkininkų ūkiuose. Europos Sąjungos ŪADT – unifikuota, 41 savo veiklos metus skaičiuojanti informacinė sistema, skirta prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų ekonominės ir finansinės veiklos monitoringui atlikti. Europos ekonominėje bendrijoje ji pradėta kurti, remiantis Europos Tarybos reglamente (EEC) Nr. 79/65 išdėstytais pagrindiniais ŪADT organizavimo metodologiniais principais. Kasmet pagal tą pačią metodologiją vykdomi atrankiniai tyrimai visose ES šalyse narėse užtikrina palyginamos informacijos, kuri yra ŪADT sistemos pagrindas, surinkimą. ŪADT yra vienintelis mikroekonominės žemės ūkio informacijos, sukauptos visose šalyse narėse, remiantis vienodais metodais, šaltinis. Ši informacija yra naudojama ekonominėms analizėms ir bendrosios žemės ūkio politikos pasekmių monitoringui bei jos kryptiui tobulinimui (Connally, Kinsella, 2005; Poppe, 2004).

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas atlieka ŪADT plėtojimo darbus Lietuvoje ir teikia duomenis ES ŪADT. Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnyba atsakinga už reikiamų ūkių įtraukimą į ŪADT tyrimus ir jų duomenų surinkimą bei pateikimą institutui (LAEI, 2006).

Lietuvos ŪADT tyrimų duomenys jau dešimt metų skelbiami leidiniuose „Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys“ (1995–2005 m. duomenys).

Minėtuose leidiniuose duomenų imtis iki 2003 m. nuolat didėjo (žr. 1 pav.). Pirmajame 1996 m. leidinyje pateikti tik 30 ūkininkų ūkių duomenys (už 1995 m.), o 2006 m. leidinyje (už 2005 m.) – jau 1286.

1 pav. Lietuvos ūkininkų ūkių apskaitos duomenų tinklo respondentai 1995–2005 m.

Šaltinis: sudaryta: autoriaus pagal LAEI, 1996, ..., 2006.

2000 m. respondentų skaičius perkopė per 1000, t. y. pasiektas skaičius, kuris vėliau buvo įrašytas į Lietuvos stojimo į ES sutartį. Joje buvo išipareigota tokio ūkių skaičiaus duomenis kasmet teikti ES ŪADT. Lietuvos ūkių duomenys Europos Komisijai pradėti teikti 2005 m.

Anot Lietuvos mokslininkų A.Kuodžio ir kitų (2006), analizei pakankamas reprezentatyvumas buvo pasiektas tik nuo 2000 m., nes tik nuo tada kasmet į ūkių apskaitos duomenų tinklą surenkama daugiau nei 1000 ūkininkų ūkių veiklos duomenų (į ES sutartį įrašytas skaičius). Laikydami tokios pačios metodologinės pozicijos, savo tyrime analizavome respondentinių ūkių duomenis tik nuo 2000 m. Šios priežastys nulėmė pasirinkto tyrimo laikotarpio pradžią.

Tyrimo laikotarpio pabaigos pasirinkimą (2005 m.) nulėmė tai, kad vėliau ūkininkų pelnui pradėjo daryti didelę įtaką kiti veiksniai, tai yra buvo spartus BVP augimas visuose sektoriuose, dar vėliau kainas pradėjo įtakoti infliacija.

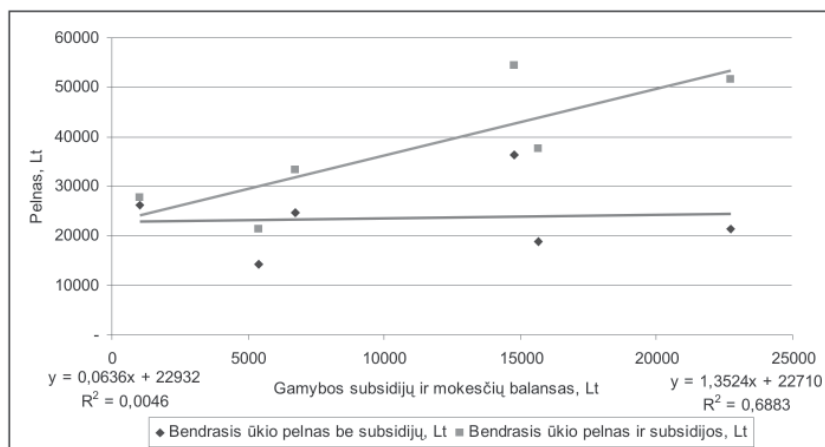
Vienas respondentinis ūkis 2000–2005 m. *atstovavo vidutiniškai 23 šalies ūkiams* (2005 m. – 30775 / 1286 ~ 24, 2004 m. –

29828 / 1335 ~ 22; 2003 m. – 29828 / 1307 ~ 23 ir t. t.). Vidutinė imtis tiriamu laikotarpiu buvo 1200 ūkininkų ūkių.

Panašus ŪADT atstovavimo lygis ūkiams (20 – 30) yra Belgijoje, Jungtinėje Karalystėje, Latvijoje, Švedijoje. Nemažai šalių ŪADT tyrimui atrenkama palyginti mažiau ūkių negu Lietuvoje: Graikijoje vienas respondentinis ūkis atstovauja 115 ūkių (panašus atstovavimo lygis ir mūsų atliktoje anketinėje apklausoje), Airijoje – 92, Portugalijoje – 79, Suomijoje – 53. Danijoje vienam respondentui tenka 20, o Estijoje – tik 14 ūkių, tačiau pastarojoje tėra 6,8 tūkst. prekinių ūkių (LAEI, 2006).

Tyrime naudoti ir kiti antriniai duomenys apie išmokėtas sumas paramai žinių sklaidai kiekvieną mėnesį, gauti bendradarbiaujant su *Nacionaline mokėjimo agentūra prie ŽŪM* (vidiniai ir viešai skelbiami duomenys).

Pirmiausiai įvertinta gamybos subsidijų įtaką pelnui 2000–2005 m (žr. 2 pav.). Pagal atliktus skaičiavimus matome, jog gamybos subsidijų ir mokesčių balanso įtaka bendram ūkio pelnui be subsidijų yra labai silpna ($R^2 = 0,0046$). **Taigi ga-**

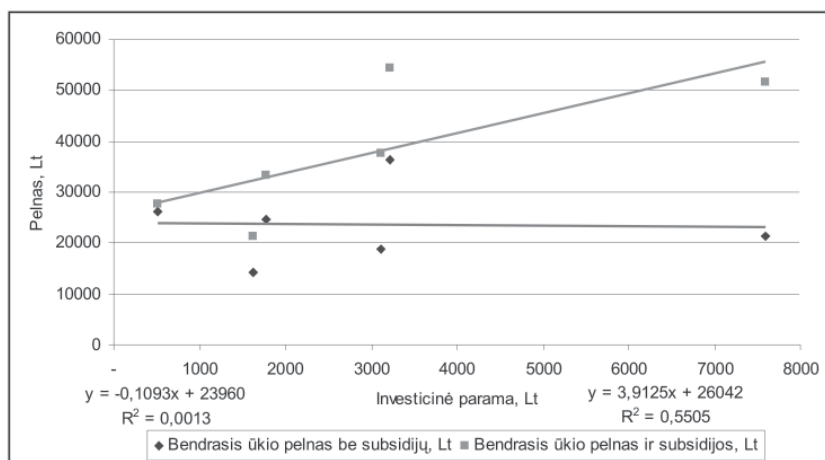
2 pav. Gamybos subsidijų ir mokesčių balanso įtaka pelnui 2000–2005 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal LAEI, 2001, ..., 2006.

mybos subsidijos neturi įtakos pelnui be paramos augimo. Gamybos subsidijos įtaka pelnui, įtraukus į jį ir gautas subsidijas, yra didesnė ($R^2 = 0,69$). Tai galima paaiškinti tuo, kad dalį pelno variacijos sudaro lemiantis veiksnys. Dėl šios priežasties svarbesnis paramos ir bendro ūkio pelno be subsidijų rodiklių ryšys. Gamybos subsidijų ir pelno ryšys atsiranda

tik dėl to, kad padidėjus gamybos subsidijoms kartu padidėja ir pajamos, jei jas įtrauksime į pelną. Vienas litas, gautas iš gamybos, subsidijų pelną su subsidijomis tiriamu laikotarpiu padidindavo 1,35 Lt.

Investicinės paramos įtaka pelnui pa-
vaizduota 3 pav. Investicinės paramos, kaip ir gamybos subsidijų, įtaka bendram ūkio pelnui be subsidijų yra la-

3 pav. Investicinės paramos įtaka pelnui 2000–2005 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal LAEI, 2001, ..., 2006.

bai silpna ($R^2 = 0,0013$). Tik bendrajam pelnui su subsidijomis įtaka yra didesnė ($R^2 = 0,5505$). Investicinės paramos vienas litas padidindavo pelną su subsidijomis 3,91 Lt. Investicinės paramos bendram ūkio pelnui su subsidijomis efektyvumas (3,91 Lt), palyginti su gamybos subsidijų efektyvumu (1,35 Lt), didesnis. Vis tik vienareikšmiškai taip teigti negalima, nes abiem atvejais įtaka pelnui su subsidijomis buvo tik vidutinė (gamybos subsidijų įtaka didesnė už investicinės paramos įtaką). Todėl negalima tvirtinti, kad tokios pat efektyvumo proporcijos išsilaikys ir ateityje. Juolab jei vertinsime gautas tendrų formules, kur „Y“ yra pelnas be paramos, gausime visai kitokį paramų efektyvumą arba, šiuo atveju, jau neefektyvumą, t. y. 1 Lt gamybos subsidijų pelną padidindavo tik 0,06 Lt, o investicinė parama pelną netgi sumažindavo 0,11 Lt.

Papildomas abejones kelia ir tai, kad investicinės paramos kitimo tendencijos gali būti susijusios su subsidijomis gamybai (žr. kitą skyrių). Jei iš tiesų šių paramos formų kitimo tendencijos sutapo (iš tiesų tai taip ir buvo (žr. kitame skyriuje – Koreliacija tarp gamybos subsidijų ir investicinės paramos), tai investicinės paramos įtaka, pelnui su subsidijomis padidėjo tik dėl koreliacijos su gamybos subsidijomis. Be to, gamybos subsidijų parama tiriamu laikotarpiu (2000–2005 m.) buvo vidutiniškai 3,5 karto didesnė už investicinę paramą. Tai galėjo turėti įtakos investicinės paramos gautam didesniajam efektyvumui už gamybos subsidijų efektyvumą pelnui, nors iš tiesų pelnas su subsidijomis padidėjo dėl 3,5 karto didesnių gamybos subsidijų už investicinės paramos lėšas. Bet kuriuo atveju vertinant paramos įtaką, svarbiau, kaip kiekviena paramos forma veikia pelną be paramos. Pagal atliktą analizę galima

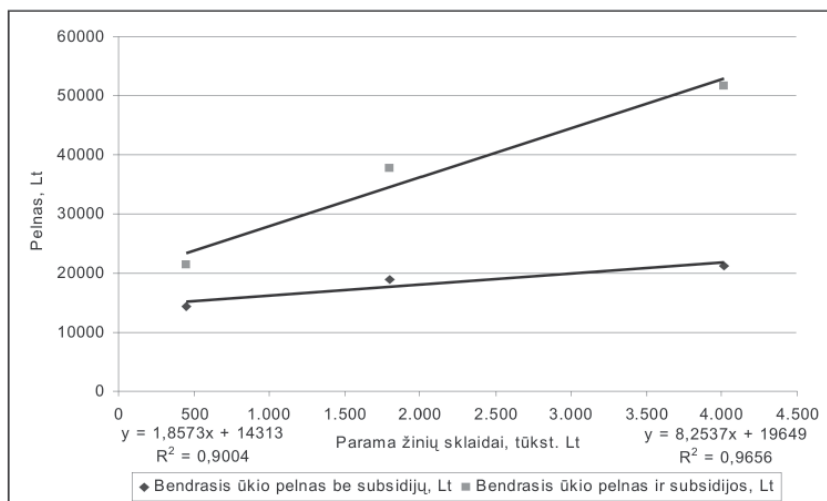
teigti, kad **investicinė parama ir gamybos subsidijos neturėjo įtakos ūkininkų pelno augimui.**

Kita – analizuojama paramos forma – parama žinių sklaidai – nėra skirta tiesiogiai ūkininkams. Šiuo atveju paramos pinigus gauna konsultavimo paslaugas teikianti įmonė, tačiau nauda turėtų atitekti ir ūkininkui. Tačiau ar iš ties taip yra?

Kalbant apie nemokamų seminarų ir mokymų vykdymą, svarbus ir kitas aspektas, kad jų finansavimas būtų nuolat didinamas. Seminarai ir mokymai remti pagal SAPARD kryptį „Profesinis mokymas“ (išmokamos lėšos pagal šią priemonę buvo 2002–2006 m.), BPD 2004–2006 m. 4.3 priemonę „Konsultavimo paslaugos ūkiams“ ir 7 priemonę „Mokymas“ (išmokamos lėšos pagal šią priemonę nuo 2005 m., visi mokėjimai dar nebaigti).

Turėdami kiekvienų metų žinių sklaidos paramos duomenis (NMA prie ŽŪM vidiniai duomenys), galime patikrinti, kaip metai iš metų keitėsi ūkininkų ūkių vidutinis pelnas (LAEI – Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2000–2005 m. laikotarpiu).

Pirmiausia apskaičiavome tiesinį tendrą, vertindami paramos žinių sklaidai tiesioginę įtaką rezultatams be vėlavimo, t. y. žiūrėjome, koki įtaką tų pačių metų parama turi tų pačių metų rezultatui. Skaičiuota paramos žinių sklaidai įtaka žinioms 2002–2005 m. laikotarpiu. Toks laikotarpis pasirinktas dėl to, kad tik nuo 2002 m. pradėta teikti parama žinių sklaidai, o LAEI dar nepateikusi, koks vidutinis 2006 m. ūkininkų ūkių pelnas. Gavome, kad parama žinių sklaidai turi nedidelę įtaką ūkininkų pelnui (paramos žinių sklaidai įtaka pelnui be subsidijų ($R^2 = 0,19$) labai silpna, o pelnui su subsidijomis ($R^2 = 0,37$) silpna). Tačiau tiesinė matematinio

4 pav. Paramos žinių sklaidai (2002–2004 m) įtaka ūkininkų pelnui (2003–2005 m.), įvertinus metų vėlavimą

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal NMA prie ŽŪM vidinius duomenys ir LAEI.

modelio lygtis parodo, jog tais pačiais metais akumuliuotos žinios pagerina rezultatus. Vertinant gautas lygtis atrodytų, kad paramos žinių sklaidai įtaka pelnui yra neigiama, tai yra parama žinių sklaidai sumažina pelną.

Dėl šių priežasčių galima teigti, kad **parama žinių sklaidai neturi įtakos tų pačių metų rezultatui**, tačiau tai dar nereiškia, kad parama žinių sklaidai apskritai neturi įtakos pasiektiems rezultatams (pelnui). Jau anksčiau pateikėme prielaidą, kad pagilintų žinių įtakos vėlavimas galėtų siekti apie vienerius metus. Remiantis jau anksčiau naudotais duomenimis, pagal tiesinio matematinio modelio (tendo) lygtį (žr. 4 pav.) buvo apskaičiuota paramos žinių sklaidai įtaka rezultatams, įvertinus 1 metų vėlavimą (angl. lag).

Įvertinus metų vėlavimą, gauta labai stipri paramos žinių sklaidai įtaka ūkininkų pelnui. Žinant, kad Lietuvoje 2005 m. iš viso buvo 30 775 ūkininkų ūkių (LAEI, 2006), galima apskaičiuoti paramos žinių

sklaidai efektą visiems Lietuvos ūkininkų ūkiams, t. y. kaip žinių sklaida paveikė bendrą visų Lietuvos ūkių pelno didėjimą. Valstybei siekiant didinti ūkininkų konkurencingumą, lyginant su kitomis paramos priemonėmis, naudingiausia būtų teikti paramą žinių sklaidai, nes atsipirkamumas didžiausias iš visų paramos rūšių (lyginant su kitomis paramos formomis: investicine parama ir parama gamybai (subsidijos), kurios yra tiesiogiai skirtos ūkininkui).

Manytina, kad žemės ūkyje tobulo konkurencijos nėra, perdirbėjai turi didesnę derėjimosi galią, todėl gamybos subsidijos ir investicinė parama neveikia ūkininkų pelno augimo. Racionaliausia iš tirtų paramos formų yra parama žinių sklaidai. Parama žinių sklaidai efektyviau už kitas paramos priemones užtikrina ūkininkų ūkių pelno augimą.

Investicinė parama skatina investicijas, tačiau nedidina pelningumo, todėl abejotina, ar parama yra inovatyvi. Tuo

tarpu naujos žinios turėtų paskatinti naujas verslo idėjas. Taip pat galima teigti, kad skirtingai nuo gamybos subsidijų ir investicinės paramos, nauda iš paramos žinių sklaidai nepersiskirsto, nes tik užsimant tuo pačiu verslu galima pasinaudoti suteiktomis žiniomis.

Paramos žinių sklaidai apimtis turėtų būti didesnė už kitas paramos priemones. Tačiau ši parama turi ir neigiamų aspektų, kuriems reikėtų atskirų tyrimų.

Pirmiausia sunku įvertinti perteikiamų žinių lygį ir naudą. Šios priemonės administravimo kaštai taip pat yra didesni. Tai sietina su taisyklių griežtumu. Galima būtų mažinti kontrolės lygį, tačiau yra pavojus, kad seminarai taps formalūs. Šiuo metu taikomos griežtesnės taisyklės, t.y. į kiekvieną seminarą atvyksta NMA prie ŽŪM specialistai, o individualaus mokymosi dalyviai apklausiami telefonu.

Išvados ir pasiūlymai

Vertinant paramos priemones, svarbu nustatyti, ar nauda lieka tam verslui, kuriam ji ir skiriama. Kaip tik šiuo aspektu nėra atlikta nuodugnių tyrimų. Manytina, kad nauda gali būti išreikšta pelnu. Niekas neabejoja, kad dėl paramos gali padidėti pajamos, bet dėl paramos taip pat gali didėti ir verslininkų (ūkininkų) išlaidos, o taip paramos nauda gali persiskirstyti kitiems rinkos dalyviams.

Nustatyta, kad gamybos subsidijų ir investicinės paramos įtaka pelnui (neįskaičiuojant į jį gautų gamybos subsidijų) yra labai silpna (atitinkamai $R^2 = 0,0046$ ir $0,0013$), tačiau jų vidutinė įtaka pelnui (su subsidijomis) yra lygi atitinkamai $R^2 = 0,69$ ir $0,55$. Tai leidžia teigti, kad tiek gamybos subsidijos, tiek investicijos padeda padengti išlaidas ir įtakoja didesnę pelną, tačiau realios naudos dėl šių paramos priemonių ūkininkai negauna. Gaunama paramos nauda persiskirsto kitiems rinkos dalyviams, dėl galimybės pasipelnėti iš gaunamos ūkininkų ūkių paramos, dėl geresnių derybinių pozicijų.

O štai paramos žinių sklaidai įtaka ūkininkų pelnui, įvertinus metų vėlavimą, gauta labai stipri, atitinkamai pelnui be subsidijų $R^2 = 0,90$, pelnui su subsidijomis $R^2 = 0,97$. Valstybei siekiant didinti ūkininkų konkurencingumą, lyginant su kitomis paramos priemonėmis, naudingiausia būtų teikti paramą žinių sklaidai, nes šios paramos atsiperkamumas didžiausias iš visų paramos rūšių (lyginant su kitomis paramos formomis: investicine parama ir parama gamybai (subsidijos), kurios yra tiesiogiai skirtos ūkininkui).

Parama žinių sklaidai efektyvi, tačiau ji turi ir neigiamų savybių, kurias būtina įvertinti teikiant paramą. Pirmą, didesni administravimo kaštai nei kitų priemonių. Antra, fiktyvios paramos žinių sklaidai teikimo pavojus, kurį įtakoja mažas apčiuopiamumas.

Literatūra

1. Buchanan, J. M. (1979). What Should Economists Do? – Indianapolis: Liberty Press.
2. Campbell, D. (2000). Of Coase and Corn: A (Sort of) Defense of Private Nuisance // The Modern Law Review. Vol. 63, No. 2.
3. Coase, R. H. (1995). The problem of social cost // Journal of Law and economics. No. 3.
4. Connally, L., Kinsella, A. (2005). National farm survey 2004. – Galway: Teagasc.
5. Hayek, F. A. von. (2002 a). Individualizmas ir ekonominė tvarka. – Vilnius: Eugrimas.
6. Hayek, F. A. von. (2002 b). Kelias į vergovę: visų

- partijų socialistams. – Vilnius : Lietuvos laisvosios rinkos institutas.
7. Hayek, F. A. von. (1998). Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. Socialinio teisingumo mirazas. – Vilnius: Eugrimas.
 8. Hayek, F. A. von. (1967). Prices and Production. 2nd Rev. ed. – Augustus M Kelley Pubs.
 9. Goldratt, E. M. (2003). Tikslas: Tobulėjimo procesas. – Vilnius: Goldratt Baltic Network.
 10. Goldratt, E. M. (2002a). Tikslas II: sėkmė priklauso ne nuo laimės. – Vilnius: Goldratt Baltic.
 11. Goldratt, E. M. (2002b). Kritinė grandinė. – Vilnius: Goldratt Baltic Network.
 12. Kuodys, A., Vinciūnienė, V., Vaznonis, B., Janušauskaitė, G. (2006). Lietuvos kaimo deagrariacijos ir daugiafunkciškumo sąsajos // Žemės ūkio mokslai. Nr. 1.
 13. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. (2001). Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2000. – Vilnius: LAEI.
 14. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. (2002). Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2001. – Vilnius: LAEI.
 15. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. (2003). Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2002. – Vilnius: LAEI.
 16. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. (2004). Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2003. – Vilnius: LAEI.
 17. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. (2005). Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2004. – Vilnius: LAEI.
 18. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. (2006). Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005. – Vilnius: LAEI.
 19. Mises, L. von. (1981). The Theory of Money and Credit. – Indianapolis: Liberty Fund, Inc. Prieiga per internetą: <<http://www.econlib.org/library/Mises/msT.html>>.
 20. Mises, L. von (1963). Human action: A treatise on economic. – San Francisco: Fox & Wilkes. Prieiga per internetą: <<http://www.mises.org/humanaction/pdf/humanaction.pdf>>.
 21. North, D. C. (2003). Institucijos jų kaita ir ekonominė veikmė. – Vilnius: Eugrimas.
 22. Pareto, V. (1971). Manual of political economy. – New York: A.M. Kelley.
 23. Pigou, A. C. (1932). The Economics of Welfare. 4th ed. – London: Macmillan and Co. Prieiga per internetą: <<http://www.econlib.org/library/NPDBooks/Pigou/pgEW.html>>.
 24. Poppe, K. (2004). New roads for farm accounting and FADN // Pacioli. No. 11.
 25. Rothbard, M. N. (1993). Ką valdžia padarė su mūsų pinigais? – Kaunas: Lietuvos verslininkų sąjunga.
 26. Rothbard, M. N. (2004). Man, Economy and State. A Treatise on Economic Principles with Power and Market Government and the Economy. – Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute. Prieiga per internetą: <<http://www.mises.org/rothbard/mespm.PDF>>.
 27. Rothbard, M. N. (2000). Egalitarianism as a Revolt Against Nature, and Other Essays. – Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute. Prieiga per internetą: <<http://www.mises.org/books/egalitarianism.pdf>>.
 28. Simon, H. A. (1955). A Behavioral model of rational choice // The Quarterly Journal of Economics. Vol. LXIX No. 282. Prieiga per internetą: <<http://cowles.econ.yale.edu/P/cp/p00b/p0098.pdf>>.
 29. Walras, L. (2003). Elements of pure economics, or the theory of social wealth. – London: Routledge.

Straipsnis įteiktas: 2008 05 08

Parengtas publikuoti: 2008 06 01

Edmundas JASINSKAS, Žaneta SIMANAVIČIENĖ

INFLUENCE OF GOVERNMENT FINANCIAL SUPPORT ON THE PROFIT OF FARMS

Summary

Specialists in economics were always interested in governmental interventions to business support. Nevertheless the polemic regarding governmental support provided to business is not over and still persists.

In order to create theoretical approach for evaluation of financial support for business, a systematic and comparative analysis of scientific literature was referred to in the study. The following methods were applied in the research: correlation analysis

and analysis of scenarios (influence of support on profit), logical abstract method (under evaluation of support benefit allocation within the chain of the same branch).

As positively judging the support, the following economical schools may be highlighted: Mercantilists, Keynesians, Institutionalists, as well as the conceptions of sustainable development and Knowledge-based Economy. Although they differ a lot, i.e. differ in research methods applied, but their methodology is related by one common feature – methodological position to evaluate economy in holistic approach. Having viewed from this position and evaluating economy at macro level scientists usually make the conclusion, that intervention as well as governmental support is a proper way to solve economical problems.

While evaluating the support means, it is important to determine, whether the benefit remains for the business it is allocated to. Exactly on this aspect there are not thorough research made. It is supposed that the benefit may be expressed by a profit. Nobody doubts that income may increase due to the support, but the support may also cause the increase in costs of businessmen (farmers) and thus the benefit may be reallocated to other market participants.

It was determined, that influence of manufacture subsidies and investment support on the profit (without including manufacture subsidies) is very

weak ($R^2 = 0,0046$ and $0,0013$ respectively). However an average influence of manufacture subsidies and investment support on the profit (with subsidies) was determined $R^2 = 0,69$ and $0,55$ respectively. This allows stating that both manufacture subsidies and investments help to defray expenses and result in higher profit, but farmers are not receiving a real benefit from these support means. The benefit from the support received re-allocates for other market members, due to the possibility to make profit out of support received by the farms or due to better negotiating positions.

Taking into account one year lag, a very strong influence of support for knowledge spread on farmers' profit was noticed, respectively on the profit without subsidies $R^2 = 0,90$, and profit with subsidies $R^2 = 0,97$. Upon governmental wish to increase farmers' competitive ability, the most efficient way, compared to the other support means, to do so would be rendering the support for knowledge spread, since the buy off is the highest among all support types (compared to other support forms: investment support and support for manufacture (subsidies), which are directly devoted to the farmer).

The support for knowledge spread is effective, however, it has some negative features, which are necessary to evaluate when providing support: first, higher administrative costs than of other means; second, risk of a fictitious support for knowledge spread, which is a result of small tangibility.